

Особливості правозастосовчого тлумачення

Юхимюк Ольга Михайлівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Правове пізнання, розуміння змісту нормативного припису виступає одним з ключових моментів, який пронизує всі дії по застосуванню права. Неможливо правильно застосувати норму права не з'ясувавши точного змісту кожного її структурного елементу, всіх слів і речень, а тому й вирішення справи навряд чи буде об'єктивним та справедливим.

Теоретичну основу дослідження питання тлумачення норм права в контексті правозастосування склали праці відомих учених-правознавців, зокрема таких, як С. Алексєєв, А. Венгеров, Ю. Власов, А. Заєць, О. Зайчук, О. Капліна, В. Лазарев, М. Марченко, П. Недбайло, П. Рабінович, О. Скакун, Ю. Тихомиров, Ю. Тодика, В. Хропанюк, М. Цвік, та ін.

Метою виокремлення специфічних характеристик, що притаманні тлумаченню норм права в контексті правозастосовчої діяльності є більш ґрунтовне вивчення місця та ролі тлумачення в процесі правозастосування.

Застосування норм права розглядається як правова форма діяльності уповноважених на те органів держави і посадових осіб у реалізації приписів норм права відносно конкретних життєвих випадків шляхом винесення індивідуально-конкретних рішень. [1, с. 408]

В той же час термін тлумачення в правовій сфері використовується в кількох значеннях:

1) тлумачення виступає як інтелектуальний процес розуміння та пізнання правової норми, що виражається в сукупності способів (прийомів) тлумачення;

2) тлумачення розглядається як діяльність певних суб'єктів (офіційне та неофіційне тлумачення), що має різну обов'язковість для правозастосовувачів;

3) тлумачення постає у вигляді результату інтелектуального процесу розуміння та пізнання правової норми, вираженого в мовній формі, що називається тлумаченням за обсягом (буквальне, поширювальне і обмежувальне). [2, с. 272]

Тлумачення норм права виступає невід'ємним елементом процесу правозастосування, що має специфічні властивості.

В першу чергу це є тлумачення права в цілому, тобто воно не зводиться суто до інтерпретації формально закріплених правил поведінки, положень, а передбачає розуміння «духу» права, його принципів, соціально-політичного та соціально-юридичного змісту.

Правозастосовче тлумачення є переважно спеціально-юридичним, тобто з'ясування змісту правової норми засноване на досягненнях юридичної науки і практики, знанні юридичної техніки, техніко-юридичних способів і прийомів, використовуваних нормотворцем для вираження своєї волі, на професійному умінні і навичках інтерпретатора [3, с. 439] Можна допустити, що суб'єкт правозастосування не завжди має відповідну освіту, кваліфікацію чи досвід роботи, проте спеціально-юридичний аспект набуває переважаючого значення.

З'ясування змісту правових приписів залежить від рівня правосвідомості суб'єктів правозастосування. Побутова (емпірична) правосвідомість формується на основі повсякденного, в тому числі професійного (неюридичного) досвіду людини у сфері правового регулювання та залежить в першу чергу від здобутої правової освіти. В той же час професійна правосвідомість формується внаслідок одержання спеціальної юридичної підготовки та роботи в юридичній сфері і притаманна юристам-професіоналам.

Правозастосовче тлумачення також потребує врахування низки факторів, що впливають на правове регулювання. До таких факторів можемо віднести стан юридичної практики (якість професійної підготовки фахівців, чіткий розподіл компетенції та узгодженість дій різних правових

відомств, рівень їх авторитету серед населення), а також соціальні передумови правового регулювання (наявність чи відсутність значних розбіжностей між правовими та іншими соціальними нормами, стан правової поінформованості суб'єктів, щодо яких здійснюється правозастосування).

Суттєвий вплив на правозастосовче тлумачення має динамічний розвиток суспільних відносин, їх фактичний стан на момент правозастосування. Тому в процесі правозастосовчого тлумачення норм права відбувається виявлення прогалин в законодавстві, правових колізій, здійснюється пошук оптимальних шляхів їх заповнення та подолання.

На основі викладеного можемо виділити такі особливості правозастосовчого тлумачення: 1) комплексність (врахування букви та духу права); 2) є переважно спеціально-юридичним; 3) залежить від рівня правосвідомості суб'єкта правозастосування, який не завжди є юристом; 4) потребує врахування соціальних факторів та стану юридичної практики; 5) потребує врахування динаміки суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Харків: Право, 2010. – 584 с.
2. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс / Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. – Х.: ТОВ «Одісей», 2008. – 432 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / Скакун О.Ф. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.